

До спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05
у Національній академії внутрішніх справ

03035, м. Київ, пл.Солом'янська, 1

ВІДГУК

Офіційного опонента доктора юридичних наук, професора **Гори Ірини Віталіївни** на дисертацію **Поліщук Ірини Юріївни «Розслідування незаконного використання торговельних марок»**, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза ; оперативно-розшукова діяльність

Перехід України до цивілізованих ринкових відносин поряд з низкою позитивних економічних наслідків такого явища водночас якісно змінив криміногенну ситуацію, яка характеризується появою окремих негативних проявів, у тому числі й на споживчому ринку. Актуальність питань, які розглянуті в дисертації І.Ю.Поліщук, обумовлена значною кількістю фальсифікованої та недоброякісної продукції, яка надходить сьогодні до вітчизняного споживача й витісняє продукцію легального виробника, що в цілому створює реальну загрозу економічній стабільності України. Одночасно зростає й рівень криміналізації більшості сегментів споживчого ринку, що не лише наносить суттєву матеріальну шкоду, а й гальмує зростання добробуту громадян, підриває їх довіру до окремих товарів і послуг, знижує авторитет нашої країни на міжнародній арені.

Адекватне реагування з боку правоохоронних органів на такі кримінальні прояви і розроблення заходів протидії їм є необхідною умовою нормального існування державних інститутів, ознакою передбачення негативних наслідків злочинної ситуації, доцільності й розумності дій суспільства та держави в боротьбі із злочинністю. Вочевидь є те, що для своєчасного виявлення й результативного досудового розслідування незаконного використання торговельних марок виключно важливу роль відіграють криміналістичні засоби як система наукових рекомендацій з

ВДСД НАВС	
Вх. №	2084
06	06 20 19 р.
кількість аркушів:	
осн. док.	13 додаток

організації розслідування загалом, взаємодії учасників цієї діяльності і, зокрема, з підготовки та проведення окремих слідчих (розшукових) дій і використання їх результатів у доказуванні. Отже сьогодні перед криміналістикою стоїть завдання з розробки новітніх науково-обґрунтованих рекомендацій щодо забезпечення діяльності з досудового розслідування злочинів даної категорії у сучасних умовах, до того ж, з урахуванням вимог чинного кримінального й кримінального процесуального законодавства, прогнозованих в подальшому негативних змін в структурі й динаміці злочинності. У зв'язку з цим необхідно визнати, що обрана для дослідження тема є доволі актуальною, викликаною потребами не лише теоретичного осмислення важливої наукової проблеми, а й вимогами удосконалення практики досудового розслідування незаконного використання торговельних марок.

Питання організації й здійснення досудового розслідування незаконного використання торговельних марок на тривалий час ще залишатимуться тими, що розкривають окремий зріз проблемних аспектів теорії й практики виявлення, досудового розслідування кримінальних правопорушень й судового розгляду матеріалів кримінальних справ. Безумовно, що окремі з піднятих в даному дослідженні проблем, зокрема й тих, які безпосередньо стосуються розгляду особливостей досудового розслідування дослідженої дисертанткою категорії злочинів, проведення окремих слідчих (розшукових) дій як засобів пізнавальної діяльності слідчого, використання спеціальних знань в інтересах цих кримінальних проваджень вже мають відповідне висвітлення в наявних наукових працях. Цим питанням приділили окрему увагу такі відомі вітчизняні і зарубіжні вчені як Г.К.Авдєєва, А.Г.Александров, І.Р.Куріліна, К.Є.Поджаренко, О.А.Севідова, О.В.Таран та інші відомі й менш відомі науковці й практики. Варто вказати й на те, що в наукових цілісних працях й в окремих публікаціях останнього десятиліття в основному розглядалися проблемні питання тактики й методики розслідування окремих видів злочинів, де

об'єктами була інтелектуальна власність. В межах теорії експертології окремі питання розгляду форм використання спеціальних знань слідчими розглядалися в наукових працях Г.К.Авдєєва, Г.В.Прохорова-Лукіна, О.Б.Бутніка-Сіверського й інших вітчизняних та зарубіжних учених. Ось чому на праці зазначених та інших відомих вчених спирається дисертантка, аналізує їхні думки, пропонує власні підходи й визначення, не відкидаючи при цьому тих, що висловлені в попередні роки багатьма вітчизняними й зарубіжними науковцями й практиками і які мають значення для сучасної української науки. Такий підхід молодого науковця вказує на поважливе ставлення до наукового доробку попередників і водночас підкреслює уміння формулювати й відстоювати власні думки, власні бачення раніше досліджених питань, не побоюючись свосереднього тиску з боку відомих фахівців. В той же час необхідно визнати й те, що обрана І.Ю.Поліщук тема дисертаційного дослідження проблеми розслідування незаконного використання торговельних марок входить до числа найменше розроблених у вітчизняній криміналістиці.

Здійснене наукове дослідження має беззаперечний зв'язок з відповідними науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, затвердженої Розпорядженням Кабінету міністрів України від 01.06.2016 р. № 402-р, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 р.р., схваленої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015, п.7 Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України в період 2015-2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275. Тему затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ, та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (ресстр. № 1007, 2014), на що вказує дисертантка.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації підтверджують правильно поставлені й науково сформульовані та успішно розв'язані дисертанткою завдання, а також загальні наукові й спеціальні методи, які застосовувалися нею у процесі дисертаційних пошуків. Належний ступінь наукової **обґрунтованості й достовірності** результатів дослідження забезпечено використанням загальнонаукового діалектичного методу пізнання, а також конкретних методів і прийомів пізнання, зокрема, спостереження, описування, аналізу, синтезу, моделювання, експерименту, пошуково-бібліографічного. Окреме значення для ілюстрації й підтвердження особистих висновків дисертантки має застосування нею соціологічного методу для здійснення анкетування респондентів з числа слідчих Національної поліції за проблемними питаннями дослідження, інтерв'ювання 55 судових експертів з інтелектуальної власності, а також статистичного методу для узагальнення отриманих результатів, вивчення матеріалів кримінальних проваджень (стор. 17-18 дис., стор. 5 автореф.). На достовірність і обґрунтованість отриманих висновків істотно впливають матеріали, які становлять емпіричну базу дослідження, зокрема, результати опитування, статистичні та аналітичні матеріали МВС України, Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України за 2010-2018 р.р. (стор. 18 дис., стор. 5 автореф., Додатки Г, Д, Е,).

Дисертація відзначається певною **науковою новизною**, оскільки вперше на сучасному етапі розвитку вітчизняної науки кримінального процесуального права й криміналістики на монографічному рівні, а не в окремих й розрізнених наукових публікаціях розглядаються особливості досудового розслідування незаконного використання торговельних марок. Проведене дослідження дало можливість запропонувати оригінальний авторський підхід до розв'язання низки дискусійних теоретичних питань, обґрунтувати й сформулювати нові бачення, які суттєво поглиблюють зміст наукових положень криміналістики й кримінального процесу з цієї проблеми.

На думку опонента, до основних положень і висновків, в яких дисертанткою на підставі самостійно здійсненого наукового пошуку конкретизовано **наукову новизну** дисертаційного дослідження (стор. 18-21 дис., стор. 5-7 автореф.), слід віднести такі: визначено основні типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок залежно від способу підготовки та вчинення злочину; надано криміналістичну характеристику предмету незаконного використання торговельної марки, розкрито зміст слідової картини незаконного використання торговельних марок і встановлено, що цей злочин, окрім матеріальних та ідеальних слідів, залишає електронні сліди; встановлено межі компетенції експертів з дослідження торговельних марок тощо.

Достовірність положень та висновків дисертації забезпечуються достатньою джерельною базою, яку можна вважати цілком репрезентативною, оскільки опрацьовано здобутки вітчизняних та зарубіжних вчених з криміналістики, кримінального процесу, теорії судової експертизи, кримінального права, закони України, чинне кримінально-процесуальне законодавство окремих Європейських країн, нормативно-правові документи, використані можливості Інтернет-ресурсів, а всього – 360 джерел. Важливе і не лише ілюстративне значення мають розміщені в додатках матеріали здійснених опитувань працівників органів досудового розслідування Національної поліції України з питань проблематики дисертації, на які посилається авторка за текстом цієї праці і що підтверджує репрезентативність проведених нею досліджень. Підвищує статусність даного дослідження й особистий практичний досвід дисертантки, набутий нею під час експертної практики впродовж 2011-2019 років.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що окремі з них не лише спрямовані конкретно на перспективне вдосконалення діяльності органів досудового розслідування та судово-експертної діяльності, а й використовуються сьогодні і можуть бути використані в подальшому в науково-дослідній та практичній діяльності правоохоронних органів, суду та

в навчальному процесі вищих навчальних закладів і факультетів юридичного спрямування, а також під час роботи над удосконаленням окремих норм чинного кримінального процесуального законодавства. Підтвердженням цьому є те, що окремі матеріали дисертаційного дослідження на даний час використовуються *у практичній діяльності* – під час проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях про незаконне використання торговельних марок та стажуванні (підготовці) осіб, що мають намір отримати статус судового експерта (акт Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності МІО України від 28.12.2018р.; акт Центру судової експертизи та експертних досліджень ДП "Інформаційні судові системи" Державної судової адміністрації України від 19.02.2019 р.), стор. 21-22 дис., стор. 5-6 автореф.); *у освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін "Криміналістика", "Особливості розслідування окремих видів злочинів", підвищення кваліфікації слідчих Національної поліції, судових експертів Експертної служби МВС (акт НАВС від 19.01.2019 р.) та викладання дисципліни "Основи судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності" (довідка Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету "Одеська юридична академія" від 27.02.2018 р. № 46/1-77).

Структура дисертації, перелік та кількість складових частин й визначені назви розділів та підрозділів відповідають назві й завданням дослідження, відображають його логіку, послідовність здійсненого наукового пошуку, спрямованість на досягнення поставленої мети, забезпечують його цілісність і завершеність.

Ознайомлення з рукописом дисертації свідчить про те, що **перший її розділ** присвячений питанням, які слугують своєрідним вступом до розгляду проблематики дослідження і водночас виступають його стрижнем, який проходить крізь усю дисертацію. В цьому розділі дисертанткою показано стан наукового дослідження досудового розслідування незаконного використання торговельних марок і використання стороною обвинувачення

спеціальних знань. Нею цілком правильно робиться висновок про те, що, не зважаючи на широке обговорення та глибоке наукове дослідження проблеми досудового розслідування незаконного використання торговельних марок, багато які з раніше висвітлених питань не лише не втратили своєї актуальності, але й навпаки, набули в сучасних умовах нового змісту і потребують подальшого комплексного дослідження.

Дисертантка здійснює наукову розвідку питання щодо генезису судової експертизи торговельних марок в Україні й констатує, що становлення цього виду судової експертизи здійснювалось в межах двох наукових шкіл – інтелектуальної власності (патентне право) та криміналістики. В цьому ж розділі дисертантка ґрунтовно й критично оцінює висвітлення проблем сутності і значення криміналістичної характеристики незаконного використання торговельних марок в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених. До основних елементів криміналістичної характеристики даного виду злочинів дисертантка відносить: відомості про предмет злочинного посягання та характеристику особи потерпілого; способи незаконного використання торговельних марок; слідові картину.

Другий розділ дисертації присвячено надзвичайно важливій проблемі, пов'язаній з початковим етапом розслідування незаконного використання торговельних марок. Слушно звертається увага на те, що вже на початковому етапі необхідно встановлювати факт продажу контрафактного товару, що міг витіснити оригінальний товар та наявність матеріальної шкоди у потерпілого. Аргументовано позицію, згідно з якою матеріальна шкода визначається через економічні вигоди від використання торговельної марки її власником, які полягають у виділенні частини прибутку або ліцензійних платежів на одиницю проданого оригінального товару. Певне місце в цьому розділі займають питання визначення типових слідчих ситуацій, які виникають на початковому етапі розслідування даного виду злочинів – продаж контрафакту, виготовлення та оптово-роздрібний продаж контрафакту, імпорт та основний продаж контрафакту, продаж контрафакту через

Інтернет, аналізуються типові слідчі версії, які виникають на початковому етапі досудового розслідування. Неабияке значення в розділі присвячено питанням, які мають беззаперечне практичне значення – слідчим (розшуковим) діям як засобам пізнавальної діяльності слідчого та їх використанню під час досудового розслідування незаконного використання торговельних марок, зокрема таким: допиту потерпілого, свідка; обшуку, огляду, контролю за вчиненням злочину у формі контрольованої та оперативної закупки.

Третій розділ праці присвячено розгляду питань, пов'язаних з організаційними і тактичними аспектами використання спеціальних знань під час досудового розслідування незаконного використання торговельних марок. Як ключову проблему дисертантка розглядає форми використання спеціальних знань – процесуальні і не процесуальні. Значна увага в цьому розділі приділялася питанням, пов'язаним з основною процесуальною формою використання спеціальних знань – проведенням судової експертизи торговельних марок, а саме експертизі у сфері інтелектуальної власності: щодо схожості позначення на ймовірно контрафактному товарі з торговельною маркою та визначення матеріальної шкоди завданої злочином. Неабияке значення в розділі присвячено питанням про межі компетенції експерта з дослідження торговельних марок. Дисертанткою сформульовано низу пропозицій щодо організації та наукового-методичного забезпечення даного виду судових експертиз, зокрема: запропоновано внесення змін до Методики з дослідження торговельних марок, що враховують методичний інструментарій криміналістики та судової експертизи, а не лише патентного права; запропоновано нову редакцію питань з дослідження торговельних марок; розроблено комп'ютерну експертну систему зі встановлення тотожності позначень; розроблено методичні рекомендації з визначення упущеної вигоди внаслідок незаконного використання торговельних марок та закріплення застосування методу роялті. Окреме місце в дисертаційному дослідженні відведено питанням експертної профілактики незаконного

використання торговельних марок і запропоновано низку профілактичних заходів, зокрема: внесення торговельної марки в митний реєстр об'єктів інтелектуальної власності; фіксація розміру роялті та ліцензійних платежів у митній декларації; фіксація економічних вигід від використання торговельної марки. Безумовно, що весь спектр цієї важливої теми в одному розділі висвітлити не можливо, це може бути предметом окремого наукового дослідження, але основні й проблемні питання знайшли своє відображення за текстом дисертації, сформульовані у висновках до розділу.

Основні положення, висновки та рекомендації дисертації **достатньо повно відображені в опублікованих авторкою працях, достатнім є і рівень здійсненої апробації** під час обговорення на міжнародних і вітчизняних наукових та науково-практичних конференціях й інших наукових заходах. Основні результати даного дослідження відображені у 16 наукових публікаціях, зокрема, 8 – в рекомендованих МОН України виданнях, п'ять з яких у вітчизняних фахових виданнях, рекомендованих для опублікування такого роду робіт, три – у зарубіжних наукових виданнях, а також у опублікованих 8 тезах за результатами виступів на наукових, науково-практичних конференціях. Кількість та фаховість здійснених публікацій відповідає вимогам наказу МОН України від 17.10.2012 р. №1112 із змінами, що внесені наказом від 03.12.2012 р. №1380. За змістом здійснені публікації відображають основні результати власних досліджень авторки цієї дисертації.

Зазначене дає вагомі підстави для загальної позитивної оцінки наукової праці. Водночас, є потреба зупинитися на деяких дискусійних положеннях, які потребують врахування, уточнення чи можуть стати предметом наукової дискусії під час обговорення цієї дисертації. Зауваженнями вважаю такі.

1. Загалом вітаючи спробу дисертантки розкрити розуміння форм використання спеціальних знань в розслідуванні незаконного використання торговельних марок, вважаю не можливим погодитись із аргументацією зроблених висновків щодо доречності виокремлення форм за суб'єктним

критерієм (стор. 12, 18 автореф. та стор. 143-159 дисертації). На мою думку, слід чітко відмежовувати в функціональному сенсі спеціальні знання як результат професійної підготовки і певну спеціалізовану освіченість окремих людей від передбачених процесуальними законами спеціальних знань, які, маючи за своїм змістом повну тотожність з першими, можуть використовуватись у точно встановлених законом формах і межах. Тобто, повністю індиферентні до становища носія цих знань і їх споживачів, вони перетворюються на процесуально-правову категорію, використання якої передбачено лише визначеними суб'єктами і у встановлених процедурах, що у кожному випадку їх застосування вимагає наявності одного з передбачених суб'єктів, засвідчення його компетентності, а також узаконених шляхів і способів одержання бажаного результату. Спеціальні знання за визначенням не є однорідними, мають кілька рівнів (в кримінальному процесі, їх є два – у суб'єкта доказування й правозастосування і в експерта). Це незаперечний філософський постулат, який втілюється в пізнавальному методі експертних оцінок.

2. Нажаль, досліджуючи обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок, дисертантка в підрозділі 2.1 веде мову лише про проблему встановлення під час розслідування даного виду злочинів слідчим, прокурором як стороною обвинувачення збитків і не звертає увагу на інші обставини, які підлягають встановленню саме на початковому етапі досудового розслідування, зокрема, факт вчинення кримінально караного правопорушення та осіб, причетних до нього. Водночас не враховано того, що встановлення й доказування саме фактичних збитків від даного злочину можливе лише після проведення відповідних експертиз й оцінки усіх зібраних доказів, що аж ніяк не можливо зробити на початковому етапі розслідування.

3. Не зовсім переконливою є позиція дисертантки щодо того, що незаконне використання торговельної марки відноситься до "продуктивної

злочинності", підробкою може бути будь-який товар, тому при розгляді застосування спеціальних знань експертом доцільно розділити притаманні розслідуванню незаконного використання торговельних марок судові експертизи на дві групи: обов'язкові та ті, що проводяться часто та необов'язкові, проведення яких залежить від конкретних обставин та контрафактного товару. Мабуть доцільніше було б вести мову про типові, а не обов'язкові судові експертизи, які зазвичай призначаються у кримінальних провадженнях про незаконне використання торговельних марок. Не можемо залишити поза увагою і той факт, що у підрозділі 3.1. авторка обґрунтовує свою позицію щодо віднесення цього виду експертиз до обов'язкових. Обов'язковість залучення експерта для проведення експертизи визначена законодавцем у ч.2 ст. 242 КПК України і розширеному тлумаченню ця позиція законодавця не підлягає. Роздумів дисертантки, що викладені у підрозділі 3.1. на сторінці 159, замало для розуміння всієї глибини проблеми. Бажано було б почути аргументацію дисертантки з цього питання.

4. В обґрунтуванні критеріїв визначення самою дисертанткою наукової новизни окремих результатів (стор. 5 автореф. та стор. 10 дис.) варто було б редакційно змістити акцент із рубрики *"дістало подальший розвиток"* у вигляді *"розроблення наукових рекомендацій з експертної профілактики незаконного використання торговельних марок"* на *"вперше здійснене"* наукове обґрунтування доцільності застосування певних правил та порядку експертної профілактики незаконного використання торговельних марок, зокрема: створення умов для додаткового слідоутворення (внесення торговельної марки в митний реєстр об'єктів інтелектуальної власності; фіксація розміру роялті та ліцензійних платежів у митній декларації, фіксація економічних вигід від використання торговельної марки), що враховує сучасні досягнення в галузі криміналістики, теорії судової експертизи. Це саме та наукова новизна, яка дала й в подальшому надаватиме можливість здійснити практичні кроки на шляху до підвищення результативності роботи слідчих, прокурорів.

5. Зауваження редакційного характеру. Дисертаційне дослідження викладено державною мовою, як того й вимагає МОН України, і це правильно. Але не зовсім зрозумілим є те, чому в одних випадках дисертантка наводить думки інших науковців з іноземних джерел у перекладі на українську мову, а в інших – подає їх мовою оригіналу цитованого джерела, до того ж це стосується лише російськомовних джерел (стор. 36, 41, 100, 111, 113 та ін. дис.), частина яких цитована в перекладі на українську мову, а незначна частина цитат подана російською мовою при тому, що ті самі джерела цитовані як українською мовою, так і російською одночасно, наприклад, на стор. 99 та стор. 100 посилання на ту саму роботу В.В.Тищенко, на стор. 113 два різномовні посилання на автореферат дисертації В.М.Маркової. Водночас відповідні посилання на англomовні джерела з №357 по №360 наведені по тексту виключно в перекладі на українську мову. Більш уважним мало б бути ставлення до правильного використання розділових знаків, зокрема, коми тощо і це не зайвий раз підкреслило б високі якості даного дослідження.

Зроблені зауваження, проте, носять дискусійний, уточнюючий і не суто принциповий характер, в своїй сукупності не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, не перекреслюють позитивного доробку авторки і не дають підстав для сумнівів щодо належних позитивних якостей даної роботи.

Текст праці викладено у логічній послідовності, добротною державною мовою з дотриманням в достатній мірі наукового стилю, що вказує на володіння дисертанткою українською фаховою науковою термінологією, а зміст дисертації свідчить про її завершеність і самостійність здійсненого дослідження. Додатки до дисертації мають змістовне значення і використані авторкою за їх призначенням. Оформлення й обсяг дисертації та автореферату відповідає вимогам МОН України, що висуваються до таких робіт. Автореферат за своїм змістом ідентичний основним положенням

дисертації, а здійснені публікації відображають низку основних результатів дослідження.

Викладене дає підстави для остаточного висновку про те, що дисертація на тему **"Розслідування незаконного використання торговельних марок"**, яка подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність є завершеним самостійним дослідженням актуальної і важливої для сучасної науки теми. В цій праці отримані нові науково обґрунтовані результати, за сутністю й змістом дослідження відповідає науковій спеціальності 12.00.09, за якою здійснено науковий пошук, та вимогам до кандидатських дисертацій, позиціям п.п. 9, 11-14 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 із відповідними змінами, передбаченими Постановами Кабміну України №656 від 19.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015 р., а її авторка **Поліщук Інна Юріївна** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри кримінального процесу і криміналістики

Академії адвокатури України

І.В.Гора

"3" червня 2019 р.

Підпис Гори Іришної Іришної засвідчую:

